

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÊ THỊ THÙY

**ĐỜI SỐNG KINH TẾ, VĂN HÓA CỦA NGƯỜI DAO
THANH PHÁN Ở HUYỆN HẢI HÀ TỈNH QUẢNG NINH
(1986 - 2018)**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN - 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÊ THỊ THÙY

**ĐỜI SỐNG KINH TẾ, VĂN HÓA CỦA NGƯỜI DAO
THANH PHÁN Ở HUYỆN HẢI HÀ TỈNH QUẢNG NINH
(1986 - 2018)**

Ngành: Lịch sử Việt Nam
Mã số: 8229013

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: TS. HOÀNG THỊ MỸ HẠNH

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan: Đề tài *Đời sống kinh tế, văn hóa của người Dao Thanh Phán ở huyện Hải Hà tỉnh Quảng Ninh (1986 - 2018)* là công trình nghiên cứu của riêng tôi và được thực hiện dưới sự hướng dẫn của TS. Hoàng Thị Mỹ Hạnh. Kết quả trong đề tài này là trung thực, không sao chép từ bất kỳ công trình nào khác mà không trích dẫn. Đề tài này chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào.

Tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm về lời cam đoan này của mình.

Thái Nguyên, tháng 11 năm 2019

Tác giả luận văn

Lê Thị Thùy

LỜI CẢM ƠN

Trước hết, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cô giáo hướng dẫn TS Hoàng Thị Mỹ Hạnh, cùng các thầy cô trong Khoa Lịch sử, trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã chỉ bảo tận tình, động viên, khích lệ tôi trong suốt quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Tôi xin trân trọng cảm ơn Ủy ban Nhân dân huyện Hải Hà, Ủy ban Nhân dân huyện Đàm Hà, Ủy ban Nhân dân xã Đường Hoa, Ủy ban Nhân dân xã Quảng Sơn đã tạo điều kiện thuận lợi về mọi mặt để tôi hoàn thành Luận văn.

Trong thời gian đi thực tế, tôi đã nhận được sự giúp đỡ nhiệt tình của các già làng, trưởng bản và những người cung cấp thông tin ở huyện Hải Hà, huyện Đàm Hà tỉnh Quảng Ninh. Tôi xin chân thành cảm ơn sự giúp đỡ quý báu đó.

Cuối cùng, tôi xin được bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên, giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, ngày 11 tháng 11 năm 2019

Tác giả luận văn

Lê Thị Thùy

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN VĂN	iv
CÁC BẢNG BIỂU.....	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề	2
3. Đối tượng, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu	3
4. Nguồn tài liệu và phương pháp nghiên cứu.....	4
5. Đóng góp của luận văn	5
6. Bố cục luận văn.....	5
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN HẢI HÀ VÀ NGƯỜI DAO THANH PHÁN Ở HUYỆN HẢI HÀ TỈNH QUẢNG NINH	6
1.1. Khái quát về huyện Hải Hà.....	6
1.1.1. Vài nét về lịch sử hình thành huyện Hải Hà.....	6
1.1.2. Vị trí địa lí tự nhiên và dân cư.....	9
1.2. Vài nét về người Dao Thanh Phán ở huyện Hải Hà tỉnh Quảng Ninh	14
1.2.1. Nguồn gốc tộc người	14
1.2.2. Dân số và phân bố dân cư.....	16
1.2.3. Đặc điểm đời sống kinh tế, văn hóa của người Dao Thanh Phán huyện Hải Hà trước năm 1986	19
Tiểu kết chương 1	22
Chương 2. ĐỜI SỐNG KINH TẾ CỦA NGƯỜI DAO THANH PHÁN Ở HUYỆN HẢI HÀ TỈNH QUẢNG NINH (1986 - 2018)	24
2.1. Nông nghiệp.....	24
2.1.1. Trồng trọt	24
2.1.2. Chăn nuôi.....	33
2.2. Lâm nghiệp	35
2.3. Các nghề thủ công	37
2.4. Sản bản, hái lượm và thu nhặt lâm thổ sản.....	42

2.5.	Buôn bán và trao đổi hàng hóa	44
	Tiểu kết chương 2	47
Chương 3. ĐỜI SỐNG VĂN HÓA CỦA NGƯỜI DAO THANH PHÁN Ở		
	HUYỆN HẢI HÀ TỈNH QUẢNG NINH (1986-2018).....	48
3.1.	Văn hóa vật chất	48
3.1.1.	Ăn thực	48
3.1.2.	Trang phục	51
3.1.3.	Nhà ở.....	56
3.1.4.	Phương tiện đi lại, vận chuyển	58
3.2.	Văn hóa xã hội.....	59
3.2.1.	Hình thức gia đình	59
3.2.2.	Dòng họ	60
3.2.3.	Làng bản	61
3.3.	Văn hóa tinh thần.....	65
3.3.1.	Quan niệm về sinh đẻ và nuôi con.....	65
3.3.2.	Tập quán cưới xin	66
3.3.3.	Tập quán ma chay (Chầu miên).....	69
3.3.4.	Lễ tết	72
3.3.5.	Chữ viết	78
3.3.6.	Văn học nghệ thuật và tri thức dân gian.....	81
3.3.7.	Tín ngưỡng	85
	Tiểu kết chương 3	92
	KẾT LUẬN.....	93
	TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96
	PHỤ LỤC	

CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN VĂN

VIẾT LÀ	ĐỌC LÀ
DT	Dân tộc
ĐHSP	Đại học Sư phạm
HĐND	Hội đồng Nhân dân
Nxb	Nhà xuất bản
Tr	Trang
UBND	Ủy Ban Nhân dân

CÁC BẢNG BIỂU

Bảng 1.1.	Tên một số xã, thị trấn thuộc tỉnh Quảng Ninh năm 1979.....	8
Bảng 1.2.	Tổng số nhân khẩu chia theo dân tộc đến ngày 31/12/2018	13
Biểu 2.1.	Các mặt hàng mua bán của người Dao Thanh Phán	44

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Từ ngàn đời nay, 54 dân tộc anh em đã chung sống gắn bó trên dải đất hình chữ S - Việt Nam; trong đó, dân tộc Dao nằm trong nhóm các dân tộc theo ngôn ngữ, nhóm ngôn ngữ Hmông-Dao, với chữ viết riêng là Nôm Dao. Hiện nay, dân tộc Dao sống ở hầu hết các tỉnh miền núi miền Bắc nước ta như Cao Bằng, Hà Giang, Tuyên Quang, Lạng Sơn, Quảng Ninh... Trong quá trình hình thành, phát triển của dân tộc Dao, kinh tế và văn hóa có mối liên hệ mật thiết với nhau, đóng vai trò quan trọng là nền tảng của mỗi quốc gia dân tộc.

Kinh tế là tổng hòa của các mối quan hệ tương tác giữa con người và xã hội, liên quan trực tiếp đến sản xuất, trao đổi, phân phối, tiêu dùng các loại sản phẩm hàng hóa và dịch vụ, nhằm thỏa mãn nhu cầu ngày càng cao của con người. Mỗi tộc người đều dựa vào điều kiện, đặc trưng riêng mà hình thành nên những đặc trưng kinh tế riêng. Ngoài ra, giữa các ngành kinh tế cũng có sự giao thoa, đan xen, hỗ trợ nhau trong quá trình vận động và phát triển.

Văn hóa là toàn bộ những giá trị vật chất và tinh thần do con người sáng tạo ra bằng lao động và hoạt động thực tiễn trong tiến trình lịch sử, biểu hiện trình độ phát triển xã hội trong từng thời kỳ lịch sử nhất định. Có thể nói, văn hóa đóng vai trò quan trọng cho việc định hướng một nền kinh tế vững mạnh.

Theo số liệu điều tra dân số và nhà ở năm 2009 của Tổng cục Thống kê, dân tộc Dao ở nước ta có 751.067 người, đứng thứ 9 trong cộng đồng 54 dân tộc thiểu số Việt Nam, được xếp vào nhóm 10 dân tộc nhiều người nhất nước ta. Theo số người dân tộc thiểu số phân theo địa phương thời điểm ngày 1/7/2015, dân tộc Dao có 832.461 người. Bằng sự đoàn kết, sức sáng tạo, dân tộc Dao ở Việt Nam đã xây dựng cho mình một đời sống kinh tế, văn hóa đặc thù của cư dân ở vùng núi cao, phù hợp với điều kiện tự nhiên và truyền thống của dân tộc mình.

Huyện Hải Hà là huyện miền núi biên giới giáp biển về phía Đông Bắc của tỉnh Quảng Ninh. Huyện có 11 dân tộc anh em sinh sống như Kinh, Dao, Sán Dìu, Sán Chỉ, Tày, Hoa, Nùng... Mỗi dân tộc đều mang bản sắc, văn hóa rất riêng và độc đáo. Trong đó, tộc người Dao là tộc người đông dân thứ 2 của huyện sau người Kinh. Tính đến

năm 2018, dân tộc Dao chiếm khoảng 18,7 % dân số của cả huyện. Văn hóa tộc người ở huyện Hải Hà, tỉnh Quảng Ninh, đặc biệt là văn hóa của người Dao (Dao Thanh Phán và Dao Thanh Y) rất đa dạng, đặc sắc. Trong những năm qua, tộc người Dao chủ yếu sinh sống ở các xã như Quảng Sơn, xã Quảng Đức, Quảng Phong...

Bản thân được sinh ra và lớn lên tại huyện Hải Hà. Qua việc nghiên cứu, tác giả cũng muốn đóng góp phần vào việc tìm hiểu kinh tế, văn hóa của người Dao Thanh Phán ở Việt Nam nói chung, huyện Hải Hà nói riêng, cũng như nâng cao ý thức trách nhiệm, tăng cường khối đại đoàn kết toàn dân, bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc trong giai đoạn hội nhập hiện nay. Đây cũng sẽ là nguồn tư liệu quý để phục vụ cho việc giảng dạy lịch sử địa phương.

Với những lý do trên, tác giả đã lựa chọn đề tài **“Đời sống kinh tế, văn hóa của người Dao Thanh Phán ở huyện Hải Hà tỉnh Quảng Ninh (1986 - 2018)”** làm đề tài nghiên cứu Luận văn Thạc sĩ.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Vấn đề dân tộc Dao đã được đề cập trong một số công trình nghiên cứu ở những góc độ khác nhau. Trước tiên, phải kể đến cuốn *“Người Dao ở Việt Nam”*, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội, xuất bản năm 1971 của các tác giả Bé Viết Đăng - Nguyễn Khắc Tụng - Nông Trung - Nguyễn Nam Tiến. Cuốn sách mới đề cập đến người Dao và những phong tục tập quán của người Dao nói chung.

Cuốn sách *“Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh”* của tác giả Nguyễn Văn Vinh, Nhà xuất bản Văn hóa Dân tộc năm 1998 là kết quả của quá trình sưu tầm tư liệu, kế thừa các công trình nghiên cứu liên quan, khảo sát thực tế người Dao ở Quảng Ninh. Nội dung cuốn sách đề cập về dân tộc Dao, các vấn đề tổng kết thực tiễn mà bộ đội biên phòng Quảng Ninh đã rút được trong quá trình hoạt động bảo vệ biên cương ở vùng người Dao Quảng Ninh.

Cuốn *“Địa chí Quảng Ninh”* gồm 3 tập của Tỉnh ủy - Ủy ban Nhân dân tỉnh Quảng Ninh, do Nhà xuất bản Thế giới phát hành: Tập 1 xuất bản năm 2001, đề cập đến tự nhiên, dân cư và lịch sử truyền thống của Quảng Ninh. Tập 2 xuất bản năm 2002, đề cập đến chính trị và kinh tế của cả tỉnh. Tập 3 đề cập đến văn hóa, xã hội của cả tỉnh.